IV. ULUSLARARASI ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK SEMPOZYUMU

(18-20 EKİM 2018 ANKARA)

BİLDİRİLER KİTABI

2.CİLT

Editörler
Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU
Dr. Ayşe ÇAMKARA ERGİNER

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

IV. ULUSLARARASI ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK SEMPOZYUMU

(18-20 EKİM 2018 ANKARA)

BİLDİRİLER KİTABI

Editörler:

Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU

Dr. Ayşe ÇAMKARA ERGİNER

2.CİLT

ANKARA- 2018

IV. ULUSLARARASI ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK SEMPOZYUMU

(18-20 EKİM 2018 ANKARA)

BİLDİRİLER KİTABI

Birinci Basım, Aralık 2018

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU
Dr. Ayşe ÇAMKARA ERGİNER

ISBN

978-605-7893-01-7 (1.c)
978-605-7893-02-4 (2.c)
978-605-7893-00-0 (Tk)

e-ISBN

978-605-7893-03-1

DÜZELTİ

Ebru KARADAŞ

GRAFİK TASARIM VE BASKI

Asil Organizasyon AŞ. Aşağı Öveçler Mah. 1332. Cad. No: 7/8 Çankaya / Ankara

IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı'ndaki yazıların yasal ve bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları

Her hakkı saklıdır. Bu kitabın hiçbir kısmı yayıncısının yazılı izni olmaksızın elektronik veya mekanik, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi saklama, erişim sistemi de dâhil olmak üzere herhangi bir şekilde çoğaltılamaz.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Kültürü Açısından Hacı Bektaş-ı Velî Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Emniyet Mahallesi Abant 1 Caddesi No:10 E Blok 10. Kat
Teknikokullar Yenimahalle ANKARA

Telefon: +90 31202 23 46 • **Belgegeçer (Faks) :** +90 312 202 28 84

İÇİNDEKİLER

ABBÂSÎLER DÖNEMİNDE TÜRK DİLLİ BİR ŞÂİR: ABDULLAH BİN MÜBÂREK ET-TÜRKÎ
A Poet Using Turkish Language In Abbasi's Period:Abdullah Bin Mübarek Et-Türki
Ahmet KARTAL *7*

ALEVİ – BEKTAŞİ GELENEĞİNDE YEMEK DUALARI
Pray Before A Meal In Alawi Bakhtashi Tradition
Mustafa KIRANATLIOĞLU *65*

ŞİA'NIN HİNDİSTAN'DA VAROLMA MÜCADELESİNİN DELHİ TÜRK SULTANLIĞI SAFHASI
Shiism The Struggle Of Salvation In India Delhi Turkish Sultanian Perspective
Bilal KOÇ *75*

ŞER'İYYE SİCİLLERİNE GÖRE ANKARA'DA BEKTAŞİ ZAVİYELERİ
Bektashi Zawiyahs In Ankara According To Şer'iyye Sicils
Ahmet KÖÇ *91*

MENSUR VE MANZUM VİLÂYET-NÂME'LERİNMÜELLİFİ KİMDİR?
Who Is The Author Of Prose And Poetic Velayat-Namas?
M. Fatih KÖKSAL *111*

ALEVİ ERKÂNINDA ZAKİR VE BAĞLAMA
In The Alevi Erkânı Zakir And Bağlama
Necdet KURT *121*

HAYDAR CEMİL BABA'NIN ARNAVUTLUK'TA YAZDIĞI ŞİİRLERİ
Haydar Cemil Baba's Poems In Albania
Orhan KURTOĞLU *137*

MECLİS-İ MEŞAYIH KARARLARINDA BEKTAŞİLİK VE BEKTAŞİ TEKKELERİ
Bektashism And Bektashi Lodges On The Rules Of Meclis-i Mesayıh
Fahri MADEN *151*

ŞAH İSMAİL'İN AĞABEYİ İBRAHİM MİRZA VE KIZILBAŞ HAREKETİ İÇİNDEKİ ROLÜ
Shah Ismail's Elder Brother Ibrahim Mirza And His Role In The Qızılbash Movement
Namiq MUSALI *205*

ÇİÇEKLERİN SAVAŞI: OSMANLI – SAFEVÎ REKABETİNİN EDEBİYATA YANSIMALARI
The War Of Flowers: Reflections Of Ottoman – Safavid Rivalry On Literature
Vüsale MUSALI *233*

ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜNDE "LOKMA" GELENEĞİ
The Tradition Of "Lokma" In Alevi-Bektashi Culture
Cafer ÖZDEMİR *247*

EHL-İ BEYT ve HACI BEKTÂŞ-I VELÎ MUHTEVALI HAT ESERLERİ
Caligraphy Works About Āl Al-Bayt And Haji Bektash Velî
Fatih ÖZKAFA *265*

FUZÛLÎ'NİN GÖZÜYLE CİHÂNIN İKİ GÖZÜ
Two Eyes Of The World Through The Eyes Of Fuzûlî
Ferudun Hakan ÖZKAN 293

BİLİNMEYEN BİR HZ. ALİ CENKNÂMESİ
An Unknown Hz. Ali's Cenkname
Aslıhan ÖZTÜRK 309

GAGAUZ TÜRKLERİNDE VE ANADOLU ALEVİLİĞİNDE ORTAK İNANÇ VE RİTÜELLER
Common Beliefs and Rituals In Gagavuz Turkish and Anatolian Alevi
Selcen ÖZYURT ULUTAŞ 333

BEKTASHISM IN THE BALKANS: CASE OF ALBANIA AND MACEDONIA
Balkanlarda Bektaşilik: Arnavutluk ve
Makedonya Örneği
Ema PETROVIĆ 347

HUTBETÜ' L BEYAN , BELGELER ,KAYNAKLAR VE AÇIKLAMALAR
Hutbetü' l Beyan Documents, Resources and Explanations
Bagher SADRINIA 357

KÜLTÜREL KİMLİK DIŞAVURUMLARI: EDREMİT TAHTACI TÜRKMENLERİ ÖRNEĞİ
Expressions Of Cultural Identity: A Case Of Edremit Tahtacı Turkmens
Adem SAĞIR, Basri KARABOSTAN 371

İBRAHİM MURAT'IN 'HACI BEKTAŞ-I VELİ'NİN 14 SIRRI' KİTABINDAN HACI BEKTAŞ-I VELİ'NİN FELSEFESİNE BAKMAK
İbrahim Murat's 'Hacı Bektaş Veli's 14 Secrets' From The Book Pilgrim Hajı Bektaş-ı Veli's Philosopy
Fatih SAKALLI 395

ŞEYH ÇAKIR SULTAN OCAĞI'NDAKİ ANLATILAR BAĞLAMINDA YESEVİLİK-BEKTAŞİLİK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME
An Evaluation On The Yesevî Bektashi Relationship In The Legends Of The Expressions In Sheikh Çakır Sultan Ocağı/Holy Lineage
Mehmet Saffet SARIKAYA 403

ALEVİ, BEKTAŞİ ZÜMRELER HAKKINDA YAPILAN İLK ARAŞTIRMALAR
First Researches On Alevi, Bektashi Groups
Serdar SARISIR 419

AHMET YESEVİ VE ALİ ŞİR NEVAİ ESERLERİNDE "VAHDET-İ VÜCUT" ANLAYIŞININ POETİK TELKİNİ
Literary Interpretation Of Dedicational Sophistic Direction "Vakhdat ul Vujud" In The Poetry Of Akhmad Yassaviy And Alisher Navoiy
Servinaz SATIBALDIYEVE 433

TÜRK HALKLARI ARASINDA BİR MÜZİKOLOG: HALK ŞARKILARI VE DİNİ ŞARKILAR
A Musicologist Among Turkish People: Folk Songs And Religious Songs
János SİPOS 443

YESEVİLİK GELENEĞİNDEN BİR ŞAİR SALİH BABA VE MÜRİD-MÜRŞİD İLİŞKİSİ
Poet From The Yesevi Order: Salih Baba And The Mentor-Disciple Relationship
Süleyman SOLMAZ *453*

HAZIRLANAN RAPORLARA GÖRE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA DEVLETİN ARAP ALEVÎLERİNE (NUSAYRİLER) YAKLAŞIMI
The State's Approach To The Arabian Alawites (Nusairis), According To The Reports, In The First Years Of The Republic
Mehmet ŞAHİNGÖZ, Tekin ÖNAL *479*

BALIKESİR ÇEPNİLERİNDE KAMBERLİK/ZAKİRLİK GELENEĞİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU ÜZERİNE TESPİTLER
Determinations On The Present Situation Of The "Kamberlik" Tradition In Balıkesir Çepnis
Halil İbrahim ŞAHİN *491*

SAFEVÎLERİN KURULUŞUNDAN ÖNCE ORTADOĞUNUN SİYASİ DURUMU
The Political Situation In The Middle East Before The Foundation Of The Safavids
Mehmet ŞEKER *511*

KADİRLİ (OSMANİYE) VE ÇEVRESİNDE HASAN DEDE İLE İLGİLİ İNANIŞ VE MENKIBELER
Beliefs And Legends About Hasan Dede In Kadirli (Osmaniye) And Surrounding Areas
Esma ŞİMŞEK *519*

ALEVİ TOPLUMUNDA HALK İNANÇLARI BAĞLAMINDA GÖRÜLEN KÜLTÜREL DEĞİŞİM
Cultural Change In The Context Of Folk Faiths In Alevi Society
Bekir ŞİŞMAN, Mehmet ŞAHİN *535*

AKÇAHİSAR (KRUYA) BEKTAŞÎ TEKKESİ ŞEYHİ ŞEMÎMÎ BABA VE BİLİNMEYEN BİR MEKTUBU
Shemimi Baba Who Is Sheıkh Of Kruja Bektashi Dervısh Lodge and An Unknown Letter Of Him
Ahmet TANYILDIZ *547*

ERDEBİL TEKKESİ İKİ ŞEYHİNİN SEYAHATİ VE SONUÇLARI: DEDE HOCA ALAADDİN ALİ VE TORUN ŞEYH CÜNEYT'İN ERDEBİL DIŞINDA KALAN TÜRBELERİ
Travels Of The Two Sheikhs Of Ardabil Tekke and Their Results: The Tombs Of Ancestor Hodja Alaaddin Ali And Descendant Sheikh Cüneyt Outside Ardabil
Ahmet TAŞĞIN, Öner ATAY *575*

BABA REXHEB1 (1901-1995) AND BABA ARSHI (1906-2015): BEKTASHI BABAS FOR THE AMERICAN BEKTASHI TEKKE
Baba Recep (1901-1995) ve Baba Arşi (1906-2015): Amerikan Bektaşi Tekkesindeki Bektaşi Babaları
Frances TRIX *595*

BESNİLİ SIDKI EFENDİ VE DÎVÂNINDA YER ALAN EHL-İ BEYT SEVGİSİ
Besnili Sıdkı Efendi And Ahl Al-Bayt In His Divan
İbrahim Halil TUĞLUK, Özkan CİĞA *615*

ARNAVUTLUK'TAKİ BEKTAŞİ TEKKELERİ
Bektashi Lodges In Albania
Fatma Ahsen TURAN *633*

ALEVİ KÜLTÜRÜNDE İNANÇ VE ESTETİK BEĞENİLERİN GELENEKSEL KADIN KIYAFETLERİNE YANSIMASI (AKSARAY İLİ GÜZELYURT İLÇESİ GAZİEMİR KÖYÜ ÖRNEĞİ)
Beliefs And Aesthetic Qualities Reflected In Traditional Women's Clothing In Alevism Culture (Example of Gaziemir Village Guzelyurt District In Aksaray Province)
Gamze URAY 649

NESİMİNİN ŞİİRİNDE EHL-İ BEYT METHİYELERİ VE AŞURE GELENEĞİNE BİR BAKIŞ
In The Poetry Of Nesimi's A Look Ehl-i Beyt Praises And At The Establish Ashura
Assadollah VAHED 665

CENGİZ ÖZKAN VE MUHARREM TEMİZ'İN ALEVİ-BEKTAŞİ MÜZİĞİNE KATKILARI
Contributions Of Cengiz Özkan And Muharrem Temiz To The Alevi Bektashi Music
Ali YAKICI 675

ÂŞIK DERTLİ DÎVÂNI'NDA YER ALAN ŞİİRLERDE HZ. ALİ VE ZÜLFİKÂR SEVGİSİ
Love For Hz. Ali And Zülfikâr In Poems In The Âşık Dertli Dîvânı
S. Dilek YALÇIN ÇELİK 681

ALEVÎLİK-BEKTAŞÎLİK ARAŞTIRMALARINDA YÖNTEM SORUNU
The Problem Of Method Concerning The Researches Of Alevism-Bektashism
Harun YILDIZ 697

KAZAK EDEBİYATINDA ŞAHMARAN DESTANI VE HZ. MUHAMMED
The Shahmaran Saga In Kazakh Literature and Mohammed
Naciye ATA YILDIZ 711

OSMANLIDA NAKÎBÜ'L-EŞRAFLIK KURUMU VE EYÂLET-İ RUM'DA SEYYİTLER DEFTERİ
Nakibü'l-Eşraflık Institution In Ottoman And Sayyits And Sheriffs Book In Greek State
Hacı YILMAZ 725

EHL-İ BEYTİ KONU ALAN BİR MESNEVÎ: DÂSTÂN-I ÂL-İ ABÂ
Ehl-i Beyt The Subject Of A Masnavı: Dâstân-ı Âl-i Abâ
Hanım YILMAZ 739

ANADOLU'YA GELEN TÜRKLERDEN KALAN ESKİ BİR BELGE: YAĞAN PAŞA VAKFİYESİ
An Old Document From Turks Who Migrated To Anotalia: Yagan Pasha's Document (Waqfiya)
Yasin YILMAZ 747

KENT ORTAMINDA ALEVİLİĞİN YENİDEN İNŞASINDA CEMEVLERİNİN ROLÜ: ALTINOLUK CEMEVİ ÖRNEĞİ
Role Of "Cemevi"s In Rebuilding Alawism On Urban Environment: The Case Of Altınoluk Cemevi In Edremit District In Balıkesir City
Mehmet Ali YOLCU 759

AHMED YESEVÎ HİKMETLERİNDE BİLGİ VE BİLGİNİN KAYNAKLARI
Sources Of Information And Information In Ahmed Yesevi's Hikmet
Ayşe YÜCEL ÇETİN 767

KIRIM'DA SARI SALTUK
Sarı Saltuk In Crımea
Zühâl YÜKSEL 775

SEMPOZYUMDAN FOTOĞRAFLAR 783

KENT ORTAMINDA ALEVİLİĞİN YENİDEN İNŞASINDA CEMEVLERİNİN ROLÜ: ALTINOLUK CEMEVİ ÖRNEĞİ

Role Of "Cemevi"s In Rebuilding Alevisim On Urban Environment: The Case Of Altınoluk Cemevi In Edremit District In Balıkesir City

Mehmet Ali YOLCU*

Öz

Aleviliğin toplumsal yapılanmasının 16. yüzyıldan itibaren kırsal ve göçebe nüfusa göre inşa edildiğini söylemek mümkündür. Bu toplumsal yapılanma, yüzyıllardır süregelen ritüelistik biçimlenmeyle günümüze kadar taşınmıştır. Bu bağlamda Alevilikte yapının ayakta kalmasının belki de en önemli unsuru ritüel, dolayısıyla da dedelik kurumudur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan köyden kente göç olgusu Aleviliğin yapılanmasında dedelik kurumunun işlevlerini sekteye uğratmış, ritüel sürekliliğe darbe vurmuş görünmektedir. Bu durum, aslında modern toplumlarda kapalı cemaat tipi örgütlenmelerin birçoğunda görülebilmektedir. Aleviliğin kente taşınması, geleneksel Alevi kurumlarında bazı değişikliklere neden olmuş, dolayısıyla bireylerde ocak aidiyeti ötelenmiş, erkân ve sürek farklılıkları ortaya çıkmıştır. Aleviliğin kendi içindeki sosyo-kültürel dönüşümünü anlamanın yolu, modernleşme denilen sürecin yakından analiz edilmesinden geçmektedir. Kent ortamında Alevi örgütlenmeleri, klasik-kırsal örgütlenmeden farklı bir görünüm arz etmektedir. Çalışma, göç sonucu kent ortamına taşınan bireylerde Alevi kimliğinin temel belirleyicileri bağlamında cemevlerinin ve derneklerin rolü üzerine odaklanmıştır. Konuyla ilgili saha çalışması, Alevi Kültür Dernekleri Altınoluk Şubesi'ne bağlı "Altınoluk Cemevi"nde gerçekleştirilmiştir. Bu bölge, son yıllarda göç alması nedeniyle evren ve örneklem grupları açısından çalışmanın amacına ve yöntemsel bakışına uygundur. Burada yapılan cemlere ve etkinliklere katılan katılımcılar başta olmak üzere, dernek yöneticileri ile cemevinin dede ve zakiriyle mülakatlar yapılmış, böylece çalışmanın verileri elde edilmiştir. Ritüelin topluluk kimliğinin inşasındaki etkisi çözümlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kent Aleviliği, Cemevleri, Altınoluk Cemevi, Dernekler, Ritüel, Kimlik.

Abstract

It is possible to say that social structuring of Alevisim has been built as of 16th century according to rural and nomadic population. This social structuring has transfered until today by ongoing for ages ritualistic formation. In this context, probably the most important element for the structure to survive in Alevisim is ritual, therefore, is the Dedelik Institution. Starting from second half of 20th century, rural-to-urban migration phenomenon seems to have brought functions of the dedelik institution to a halt and to have struck a blow against ritual continuity, in structuring Alevisim. This situation, in fact, may be seen in many of the closed congregation-ty-

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türkiye, mehmetaliyolcu@comu.edu.tr

pe organizations in modern societies. Mobilization of Alevisim to the urban caused to some changes in Alawite institutions, therefore, sense of belonging to the Ocak in individuals was deferred, and the method and duration differences emerged. The way to understand socio-cultural transformation of Alevisim in itself passes from analysing closely the process called modernization. In the urban environment, Alawite organizations present a different appearance from conventional-rural organisation. The study focused on role of cemevis and associations in individuals who have moved into the urban environment as a result of the migration, in the context of key determinants of Alawi identity. Field study on the matter was carried out in "Altınoluk Cemevi", affiliated to Altınoluk Branch of Alawite Cultural Associations. This region is suitable for aim and methodological view of the study in terms of population and sample groups due to the fact that it has allowed immigrants in recent years. Interviews were made with association executives and dede (male Alawi leader) and zakir (Alawi religious minstrel) of the cemevi, including participants who joined in cems (Alawi ritual) and activities, which were done, and therefore data of the study were obtained. We tried to analyse impact of the ritual on building community identity.

Key Words: Urban Alevisim, Cemevis, Altınoluk Cemevi, Associations, Ritual, Identity.

1. Giriş

Aleviliğin toplumsal yapılanmasının 16. yüzyıldan itibaren kırsal ve göçebe nüfusa göre inşa edildiğini söylemek mümkündür. Ancak, 1960'lı yıllardan sonra ortaya çıkan köyden kente göç olgusu, Alevilerin kitlesel olarak kentlere göç etmelerine neden olmuş ve Aleviliğe dair birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu süreçte 16. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanan klasik Kızılbaşlık hiyerarşisi ve örgütlenmesi yeni bir dönüşüme yönelmiş gözükmektedir. Kırsala göre yapılanan Alevi toplumsal modeli, kentlerde toplumsal ve bireysel ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır.

Rıza Yıldırım'ın da belirttiği gibi, kırsalda toplumsal düzenin ikamesi ve devamı bakımından merkezi konumda bulunan kimi kurumlar ve ritüeller kent hayatında işlevsiz kalmıştır. Yine kırsalda yaşayan insanın zihinsel ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin edecek şekilde yapılanan bir teoloji kentli ve eğitimli insan için sorgulanır olmaktan kurtulamamaktadır. Bütün bu dinamikler Aleviliği her bakımdan dönüşmeye mecbur bırakmıştır (Yıldırım, 2012: 138).

Geleneksel Alevilikte toplumsal yapının ayakta kalmasının belki de en önemli unsuru ritüel, dolayısıyla da dedelik kurumudur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Aleviliğin yapılanmasında dedelik kurumunun işlevleri sekteye uğramış, ritüel süreklilik darbe almış görünmektedir. Bu durum, aslında modern toplumlarda kapalı cemaat tipi örgütlenmelerin birçoğunda görülebilmektedir. Aleviliğin kente taşınması; geleneksel Alevi kurumlarında

bazı değişikliklere neden olmuş, dolayısıyla bireylerde ocak aidiyeti ötelenmiş, erkân ve sürek farklılıkları ortaya çıkmıştır.

Ali Yaman, kentli Aleviliğin yapısal sorunlarının başında dede-talip bağlantısı, düşkünlük ve musahiplik gibi kurumların ortadan kalkmasını görmektedir. Yaman'a göre, en öncelikli ve etkileyici sorun artık kentlerde bir daha asla kurulamayan dede-talip bağlantısı olmuştur. Esas olarak bu bağlantının kurulamaması önemli Alevi kurumlarının da işlememesinin temel nedenini oluşturmaktaydı. Ocaklar şeklinde örgütlenmiş bulunan dedelik kurumunun yanı sıra, onunla da bağlantılı düşkünlük ve musahiplik gibi Alevilerde toplumsal düzeni sağlayan kurumlar da olumsuz etkilenmiş ve kent ortamında işlevsizleşmiştir (Yaman, 2012: 21).

Yıldırım ve Yaman gibi Alevilik konusunda yetkin araştırmacıların kentleşme ve Alevilik ilişkisine dönük tespitleri son derece önemlidir. Yaman, ağırlıklı olarak ocak sistemi üzerinden konuyu değerlendirirken, Yıldırım daha çok kentleşme sosyolojisi temelinde konuyu ele almaktadır. Yıldırım'ın "geleneksel Alevilik" ve "modern Alevilik" terimlerini kullanarak yapmış olduğu karşılaştırma konuyu özetleyen yönüyle dikkat çekicidir: 1. Geleneksel Alevilik oluşum sürecini tamamlayıp nihai formuna ulaşmıştır; Modern Alevilik oluşum sürecinin henüz ortalarında olup teolojisi, kurumları, ana referansları ve kimlik unsurları bakımından nihai formuna ulaşmamıştır. 2. Geleneksel Alevilik kırsaldır; modern Alevilik kentseldir. 3. Geleneksel Alevilik inanç merkezlidir; modern Alevilik kimlik merkezlidir. 4. Geleneksel Aleviliğin taşıyıcı (omurga) kurumları dede ocakları, musahiplik ve cemdir; Modern Aleviliğin taşıyıcısı dernekler ve cemevleridir. 5. Geleneksel Aleviliğin dinsel-sosyal kurgusu "dede-talip ilişkisi" üzerine oturmaktadır; Modern Alevilik "cemevi-cemaat ekseni" etrafında şekillenmektedir. 6. Geleneksel Alevilik toplum merkezlidir; Modern Alevilik birey merkezli olacaktır. 7. Geleneksel Alevilik İslami geçmişe dayalı bir ortak bellek ve tarih algısına sahiptir; Modern Alevilik Kemalist geçmiş ve yakın tarihinin mağduriyetlerini ön plana çıkarır. 8. Geleneksel Alevilik Buyruklar, Velayetnameler, belirli âşıkların (ozanların) deyişleri gibi kaynakları ana referans olarak kabul eder; Modern Alevilik ana referanslarını henüz netleştirmemiştir (Yıldırım, 2012: 139-152).

Kentli Aleviliğin kırsaldaki gibi dede-talip ilişkisinden ziyade dernekler ve cemevi-cemaat eksenli bir yapılanmaya dönük bir yol izlemesi, yeni bir

kategori olarak bu kimliğin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Kırsalda Alevi inançlarının referansları, yukarıda da belirtildiği gibi, daha çok dinsel içerikli sözlü gelenek ve yazılı külliyat oluştururken yeni tip Kent Aleviliğinde topluluk kimliği seküler bir karakter kazanmış ve muhalif bir içerik ve söylemle beslenmiştir. Kent ortamında dedelik, kırsaldaki tipolojisinden uzaklaşmış, mutlak, karizmatik otoriterlik zayıflayarak topluluğa rehberlik etmek gibi daha başka işlevler kazanmıştır.

Kent hayatının sosyalleşme mekânlarından biri olan derneklerin topluluğu bir arada tutma ve grup kimliğini ifade etme araçlarına sahip olma gibi kimi işlevleri Aleviler arasında dernekleşme sürecini hızlandırmış gözükmektedir. Türkiye'de Alevi STK'larının önemli bir bölümü federasyonlar biçiminde çatı kuruluşlar altında faaliyet göstermektedir. Bu federasyonların veya bunlara bağlı derneklerin şubeleri Türkiye'nin birçok yerinde, öncelikli olarak kentlerde, cem ve kültür evleri açmışlar ve faaliyetlerini buralarda yürütmüşlerdir. Bu cem ve kültür evlerinden biri de Altınoluk'tadır.

2. Altınoluk Cemevi

Altınoluk'un Balıkesir-Edremit'e bağlı turistik bir belde olması nedeniyle, genelde emekli olan kişiler buraya yerleşmektedir. Haliyle, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden ve büyükşehirlerden gelen Aleviler de burada ikamet etmektedirler. 2000 yılında Alevi Kültür Dernekleri'nin bir şubesi Altınoluk'ta açılmış, bu şubeye bağlı olarak Altınoluk Cemevi'nin temeli 2012 yılında atılmış, imece usulüyle ve bağışlarla inşaatı tamamlanarak 2014'te "Cem ve Kültür Evi" olarak hizmete başlamıştır. Cemevinin yer aldığı kompleksin içinde misafirhaneler, ticari faaliyetlerin yapıldığı mekânlar, sinema ve tiyatro gösterimlerinin gerçekleştiği salonlar yer almaktadır. Derneğin amacı, Alevilik inancına sahip insanları bir arada tutmak, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden getirdikleri gelenekleri korumak ve sürdürmek, Alevilik erkânını gençlere öğretmektir. Her perşembe akşamı yapılan cemlerin yanında düğün, nikâh merasimi, aşure, Hızır lokması, Muharrem orucu, kurban, adak ve cenaze erkânı da yine bu cem ve kültür evinde gerçekleştirilmektedir.

Altınoluk'taki Alevilerin çoğu Malatya, Sivas, Tokat, Tunceli, Erzincan vb. yerlerden geldiği için kendi içerisinde karma bir yapıya sahiptir. Bu karma yapıyla birlikte topluluğu bir araya getiren bileşenlerden en önemlisi inanç olmaktadır. Bu bağlamda grubun sosyolojik ve psikolojik gerekçelerle "yabancı" bir yerde yeniden ortak bir kimlik kurgusu oluşturduğu söylenebilir.

Kırsaldaki ocak, dede, talip gibi Alevilik inancının ana taşıyıcıları bu yeni ortamda artık işlevsizleşmiş, daha modern bir topluluk organizasyonuna ihtiyaç duyulmuştur. Farklı ocaklara bağlı kişilerin cemevindeki ortak ritüelleri bunu göstermektedir.

Cemevinde hizmet gören dede Erzincanlıdır ve uzun yıllar Avusturya'da kaldıktan sonra emekli olmuş ve Altınoluk'a yerleşmiştir. Cemi yöneten dede, işleri karşılığında düzenli bir bağış veya ücret almamaktadır. Ancak, hizmet sahipleri bazen "hak lokması" adı altında dedeye bir miktar para vermektedirler. Erkan konusunda cemevi dedesi İbrahim Aydemir şöyle demektedir: "Kişi Alevi ismini taşıyorsa -ki doğuştan Alevi olması da şart değildir- ibadetlerimize katılabilir. On iki hizmet anlayışı tüm Aleviler genelinde aynıdır ve burada da aynı hizmetler yapılır. Sadece kendi içlerinde küçük farklılıklar vardır. Örneğin, Tokat Alevilerinde 'Tokat Semahı' vardır. Ceme katılanlar arasında Tokat'tan gelen Aleviler var ise zakirimiz istek üzerine cemde Tokat Semahı da çalar. Biz bütün bu farklılıkları elimizden geldiğince uygulamaya gayret gösteriyoruz. Her perşembe 'delilimizi uyandırırız' ki buna Delil Uyandırma (Birlik) Cemi adı verilir. Birlik cemlerinde asıl amaç toplumu bir araya getirmek, onların kaynaşmasını sağlamaktır. Bizler, kişiler arasındaki barışı ve uzlaşmayı sağlamadan asla cem yapmayız. Ceme katılacak olan kişilerin birbiriyle dargın olup olmadıkları ceme katılmadan bir hafta önce araştırılır. Eğer bir dargınlıkları var ise sorguya çekilir. Ancak aralarında uzlaşma sağlanırsa ceme kabul edilirler. Uzlaşma sağlanmaz ise aralarında dargınlık olan kişiler ceme katılamaz". (KK-3).

Altınoluk Cemevi'nde birlik cemi dışında, muhabbet cemi, Kurban bayramı cemi, Hızır cemi, Nevruz cemi gibi cemler yapılmaktadır. Aydemir, dört yıllık görevi süresince hiç musahiplik cemi yönetmediğini aktarmıştır. Gözlemlerimize göre, bu durumun temelinde Altınoluk'taki cemaatin içinde genç nüfusun olmaması veya genç nüfusun cemlere katılmaması yatmaktadır. Yine, düşkünlük mekanizmasının işletilmediği de belirtilmiştir. Konuyla ilgili Vedat Tekten şunları söylemiştir: "Dedelerin ceza verme yetkisi ancak her talibin kendi mürşidinin huzurunda yer aldığı zamanlarda mümkündür. Yani hiçbir dede bir başkasına rastgele cezai bir müeyyide uygulayamaz. Bizler insanı kaybetmek için değil kazanmak için yola çıktık. Dolayısıyla bir kişiyi düşkün ilân etmek çok zor bir meseledir. Yine aynı şekilde düşkün olma hâli de oldukça zordur. Bizler insanları kolay kolay kaybetmek, düşürmek veya yoldan uzaklaştırmak istemeyiz. Eğer bir kişi gerçekten düşkünlüğü hak edecek bir

eylemde bulunduysa o kişinin cezası, kendi mürşidi ve bağlı olduğu ocağın büyüklerinin huzurunda görülür". (KK-5).

Perşembe akşamları yapılan cemlere katılanlar yaklaşık 20-30 kişidir. Hizmetlerde sürekli yer alan kişiler cemde okunacak duaları ezbere bilmelerine rağmen yeni katılanlar duaları kâğıtlardan okumaktadırlar. Aydemir Dede'nin aktardığına göre, zaman zaman Sünni gruplardan kişiler de cemlere katılmaktadır. Altınoluk Cemevi'nde yapılan cemlere, konuyla ilgili çeşitli girişimler olsa da Altınoluk'ta ve civarında yaşayan yerli Alevi nüfustan kişiler katılmamaktadır. Bunun nedenlerinin başında Tahtacı erkânındaki farklılıklar gelmektedir, zira çevredeki yerli Alevi nüfus Tahtacılardan oluşmaktadır.

Kent ortamında Aleviliğin modern hayata özgü rasyonel temeller üzerine inşasında kültürel belleğin yeri tartışılmazdır. Bu kültürel bellek, geleneksel-kırsal Aleviliğe içkin olsa bile cem evlerinde öz kimliğini gruba "hatırlatma" işleviyle pragmatik ve kullanışlıdır. Dolayısıyla Altınoluk örneğinde olduğu gibi kent ortamındaki cem evleri ibadete dönük görünse de kısmen politize olmuş grup kimliğini örtük açıdan ifade etme ve kalıcılaştırma işlevine sahiptir.

Kent ortamında Aleviliğin kimlik erozyonuna karşı gelişen örgütlenme ve ritüel biçimleri geleneksel Alevilikten tamamen kopuk olmasa da yeni unsurlarla ikame edilmiştir. Topluluğun kendini görünür kılma çabaları, aslında grup kimliğini koruma ve nicelik bakımından genişleme kaygısını yansıtmaktadır. Ancak tüm çabalara rağmen, çevredeki Alevi köylerinde geleneksel Alevi hiyerarşisi sürdüğünden dolayı yerli Aleviler bu cemevinde yapılan cemlere iştirak etmemekte, böylece tekil bir grup kimliği sadece "göç edenler" arasında oluşmaktadır.

3. Sonuç

Yukarıda ana hatlarıyla özetlediğimiz cemevi ve artık kentleşmiş olan cemaatinin karakteristiği bağlamında şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

1. Kent Aleviliğinde kırsalda görülen dede-ocak aidiyetleri ortadan kalkmış, bunun yerine daha çok dernekler ve cemevleri etrafında örgütlenen, asimilasyon endişesiyle perçinlenmiş bir cemaat görünümü arz eden küçük yapısal oluşumlar ortaya çıkmıştır.

2. Modernizmin bireyi ve ihtiyaçlarını gözeten yeni değerler sistemi Alevilik eksenli kültürel kodlarda bir kaymaya neden olmakta, daha çok özgür-

lükçülük ve sol muhalefete dayalı yeni bir kimlik üretmektedir. Bu kimlikte "inanç ve dindarlık" geri planda kalmış; sekülerizm, ekolojik duyarlık, eşitlikçi dünya görüşü vb. olgulara dayalı politik değerler görünür kılınmıştır.

3. Kent Aleviliğindeki cem ritüeli, şifahi bir gelenekten çok yazılı kurallara bağlı bir görünüm kazanmıştır. Belki de Sünni İslam paradigmasındaki kutsal "Cuma" etkisiyle cemler belirli bir takvime bağlanarak her perşembe akşamı yapılmak suretiyle kuralları oturtulmak istenmektedir. Yıl boyunca sürdürüldüğü için buna da "48 cuma, 48 cem" adı verilir. Genel olarak Alevi derneklerinde gözlemlediğimiz üzere bir Alevi ortodoksisi inşası çabaları burada da karşımıza çıkmaktadır. Cemlerde yapılan dualarda ve deyişlerde geleneksel kırsal Aleviliğin referans kişilerinin yanında modern dönemlerdeki karizmatik şahsiyetlerin isimleri de anılmaktadır. Bunun yanında cemlerden önce yapılan panel ve konferanslarda Aleviliğin temel öğretileri ele alınarak genç kuşaklara bu inanç sistemi aktarılmaya çalışılmaktadır.

4. Bütün çabalara rağmen Kent Aleviliğindeki dağınık bir yapısal görünüm halen devam etmektedir. Ocakların yerini derneklerin aldığı bu süreçte Alevi derneklerinin politik duruşlarındaki farklılıklar dedelere de sirayet etmekte, dahası derneklerin ekonomik tabanlı bir bölüşüm üzerinden ayrışması konuyu daha karmaşık hale getirmektedir. Bunlara ek olarak, bazı kentli Alevilerde gözlemlediğimiz üzere, Aleviliğin Türk ve İslam köklerine reddiye biçiminde ortaya çıkmış "Işık Aleviliği" yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Bu durum, ayrıca bir çalışma konusu olacak kadar genişçe değerlendirilmeye muhtaçtır.

Yazılı Kaynaklar

Yaman, Ali. (2012). "Geçmişten Günümüze Alevi Ocaklarında Değişime Dair Sosyo-Antropolojik Gözlemler". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 63, 17-38.

Yıldırım, Rıza. (2012). "Geleneksel Alevilikten Modern Aleviliğe: Tarihsel Bir Dönüşümün Ana Eksenleri". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 62, 135-162.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Cafer Temizel, 1955 Arapkir/Malatya doğumlu, ilkokul mezunu, serbest meslek / Altınoluk Cemevi sorumlusu, görüşme tarihi ve yeri: 23.07.2018, Altınoluk.

KK-2: Celal Fırat, 1975 Malatya doğumlu, lise mezunu, esnaf, görüşme tarihi ve yeri: 23.07.2018, Altınoluk.

KK-3: İbrahim Aydemir, 1955 Erzincan doğumlu, ortaokul mezunu, emekli / cemevi dedesi, görüşme tarihi ve yeri: 23.07.2018, Altınoluk.

KK-4: Rıza Gül, 1956 Malatya doğumlu, ortaokul mezunu, serbest meslek / zakir, görüşme tarihi ve yeri: 23.07.2018, Altınoluk.

KK-5: Vedat Tekten, 1953 Tunceli doğumlu, lisans mezunu, emekli / dede, görüşme tarihi ve yeri: 23.07.2018, Altınoluk.

FOTOĞRAFLAR

1. Cemevinde Yapılan Cemden Bir Görünüm

2. Altınoluk Cemevi'nin Dışarıdan Görünümü